

Nr 26

Utlåtande i anledning av väckt motion angående adoptants och adoptivbarns rättsliga ställning

Första lagutskottet har behandlat en i andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 52, av herr *Martinsson* och fru *Holmberg*. I motionen hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att inom Kungl. Maj:ts kansli utarbetas förslag till vissa ändringar i lagstiftningen rörande adoptants och adoptivbarns rättsliga ställning.

Motionen har varit föremål för remissbehandling.

Gällande bestämmelser

Genom lagen den 12 december 1958 om ändring i föräldrabalken och genom ärvdabalken den 12 december 1958 genomfördes betydelsefulla ändringar i rättsreglerna rörande adoption. Den nya lagstiftningen innebar, att ett barn genom adoption på ett mera fullständigt sätt än enligt tidigare gällande lagstiftning blir inlemmat i adoptantens familj och släkt samtidigt som det avskäres från det rättsliga sambandet med sina biologiska anförvanter. Adoptivbarnet äger sålunda arvsrätt ej endast såsom tidigare gällt efter adoptanten utan även efter adoptantens skyldemän, och adoptivbarnet ärves av adoptantsidan på samma sätt som ett adoptantens eget barn. I fråga om arvsrätten i förhållande till adoptivbarnets naturliga släkt medför de nya bestämmelserna i huvudsak ett upphörande av den arvsrättsliga förbindelse, som enligt förutvarande regler bestått mellan adoptivbarnet, å ena sidan, samt dess naturliga föräldrar och släktingar, å andra sidan. Ändringarna i föräldrabalken medförde upphörande av föräldrarnas ditillsvarande subsidiära underhållsskyldighet gentemot det bortadopterade barnet ävensom dess underhållsskyldighet mot föräldrarna.

Den nya lagstiftningen trädde i kraft den 1 juli 1959 och äger tillämpning på adoptioner, som skett därefter. För adoptioner, som tillkommit före den 1 juli 1959, skall i fråga om arvsrätt äldre lag fortfarande gälla, och ändringarna i föräldrabalken skall ej äga tillämpning å adoptioner vartill tillstånd givits enligt äldre lag; från sistnämnda regel gäller dock det undantaget, att adoptivbarnets underhållsskyldighet gentemot de naturliga föräldrarna skall upphöra.

För att ge möjlighet att tillämpa de nya bestämmelserna även på adoptioner, som ägt rum före den 1 juli 1959, infördes vissa övergångsbestämmelser.

Bihang till riksdagens protokoll 1962. 9 saml. 1 avd. Nr 26

meler. Enligt första punkten i dessa äger adoptant, där adoption ägt rum enligt äldre lag, inom fem år från den nya lagstiftningens ikraftträdande hos rätten göra ansökan om förklaring att å adoptivförhållandet skall tillämpas vad som är stadgat för det fall att adoption ägt rum enligt den nya lagstiftningen. Med avseende å sådan ansökan skall bestämmelserna om antagande av adoptivbarn äga motsvarande tillämpning. Dock göres den inskränkningen, att hörande av de biologiska föräldrarna ej är erforderligt, där det kan antagas, att vid adoptionen var förutsatt, att adoptivbarnets föräldrar icke skulle ha kännedom om vem som adopterade barnet.

Ur förarbetena

1959 års lagstiftning bygger på *ärvdabalkssakkunnigas* år 1954 framlagda förslag till ny ärvdabalk. I fråga om förklaring att de nya reglerna skall äga tillämpning å äldre adoption anförde de sakkunniga:

Liksom i fråga om tillstånd till adoption torde initiativet till sådan förklarings meddelande böra tagas genom att adoptanten gör ansökan därom. Med hänsyn till den verkan förklaringen får beträffande såväl adoptivbarnets som andra personers arvsrättsliga ställning är det angeläget att frågan icke hålles svävande under någon längre tid. Ansökningsrätten synes därför böra stå öppen endast viss tid från nya lagens ikraftträdande, förslagsvis fem år.

Vad i övrigt angår handläggningen av ärende om förklaring som här avses torde bestämmelserna om antagande av adoptivbarn lämpligen kunna erhålla motsvarande tillämpning. Sålunda bör rätten i den ort, där adoptanten har sitt hemvist, vara behörig att upptaga ärendet. Samtycke till förklarings meddelande bör lämnas dels av adoptivbarnet själv om det fyllt tolv år och dels av särskild förmyndare som kan vara förordnad för barnet eller, då adoptanten är förklarad omyndig, för denne. Ha makar adopterat och vistas den ena å okänd ort eller är han sinnessjuk eller sinnesslö, kan andra maken ensam göra ansökan. Barnets föräldrar skola höras där det kan ske. I sådana fall då de icke äga kännedom om adoptantens namn och bostadsort bör emellertid på adoptantens begäran hörandet kunna ske genom barnavårdsnämnds förmedling. Från barnavårdsnämnden i den församling, där adoptanten är kyrkobokförd, torde yttrande alltid böra inhämtas. I yttrandet bör nämnden söka klarlägga alla omständigheter av betydelse för att frågan om förklarings meddelande skall kunna bedömas. Även om de formella förutsättningarna för bifall till ansöknings föreligga, har nämligen domstolen att pröva huruvida förklaringen lämpligen skall meddelas. Därvid bör främst tagas hänsyn till barnets bästa men också övriga berörda personers intressen skola beaktas. I regel torde det få anses lämpligt att förklaring meddelas då det vid adoptionens tillkomst varit avsett att barnet och dess släkt icke vidare skulle ha någon kontakt med varandra eller då eljest förbindelsen mellan dem blivit faktiskt bruten. Om adoptanten eller adoptivbarnet avlider innan ansöknings företages till prövning, torde ansöknings icke kunna bifallas. Då makar adopterat och endast en av dem avlidit, bör dock ansöknings kunna bifallas såvitt angår den efterlevande maken.

Beträffande rättens skyldighet att höra adoptivbarnets föräldrar har emellertid ett undantagsstadgande syns lämpligt. Eftersom fråga är om avbrytande av de rättsliga relationer som efter adoptionen kvarstått mellan barnet och dess föräldrar, är det visserligen i och för sig naturligt att föräldrarnas mening inhämtas och beaktas. Men om dessa, såsom vid inblancoadoption, redan vid adoptionens tillkomst medgivit att förbindelsen med barnet finge helt brytas och adoptionen ägt rum under denna förutsättning, torde det icke vara erforderligt att inhämta deras yttrande. På grund härav föreslå de sakkunniga, att om vid adoptionen var förutsatt att adoptivbarnets föräldrar icke skulle ha kännedom om vem som adopterade barnet, det icke skall vara erforderligt att föräldrarna höras.

Vid beslut den 12 maj 1955 om lagrådets hörande i lagstiftningsärendet anförde *dåvarande chefen för justitiedepartementet, statsrådet Zetterberg*, att de sakkunnigas förslag uppenbarligen motsvarade ett praktiskt behov. Någon invändning hade icke heller framställts under remissbehandlingen, och departementschefen tillstyrkte därför, att övergångsbestämmelsen upfattades i principiell överensstämmelse med de sakkunnigas förslag.

Lagrådet anförde i sitt utlåtande efter att ha redogjort för innehållet i vissa remissyttrandena:

Lagrådet har ej funnit anledning till erinran mot vare sig det materiella innehållet i förevarande regler eller stadgandet, att bestämmelserna om antagande av adoptivbarn skola äga motsvarande tillämpning med avseende å ansökan om sådan förklaring som ovan omförmåles. Lagrådet finner det även naturligt att den praxis som i fråga om tillstånd att antaga adoptivbarn utbildat sig i och med godtagandet av s. k. inblancoadoption får sin motsvarighet när det gäller meddelande av sådan förklaring som här avses. Vad beträffar undantagsregeln synes det visserligen tveksamt om icke föräldrarnas samtycke städse bör inhämtas. Såsom en remissinstans framhållit kunna allmänna rättsgrundsatser anföras till stöd för en regel av denna innebörd. Då emellertid ett medgivande in blanco i realiteten inneburit att barnets föräldrar medgivit avbrytandet av alla, såväl rättsliga som andra förbindelser med barnet, vill lagrådet icke motsätta sig upptagandet av en undantagsregel av det föreslagna innehållet. Att undantagsregelns giltighet utsträcker sig även till vissa andra fall än inblancoadoptioner kan lagrådet däremot icke tillstyrka. Emellertid kan, såsom från ett par håll påpekats, uppstå svårigheter att utreda huvudvida inblancoadoption verkligen förelegat, därest undantagsregeln erhåller den av de sakkunniga föreslagna och av departementschefen godtagna lydelsen (»Där vid adoptionen var förutsatt» etc.). I avsaknad av annan utredning torde emellertid adoptantens uppgifter i regel få godtagas. För att utmärka detta synes undantagsregelns avfattning böra jämkas något, förslagsvis genom att de nyss citerade inledningsorden utbytas mot orden »Kan det antagas att vid adoptionen var förutsatt».

I propositionen beaktades vad lagrådet anförde.

Första lagutskottet anförde i sitt av riksdagen godkända utlåtande (B 14: 1948):

I enlighet med allmänna rättsgrundsatser blir nya lagens regler tillämpliga på alla adoptioner, vartill tillstånd lämnats efter nya lagens ikraft-

trädande. Detta gäller även om ansökan gjorts dessförinnan. För adoptioner, som medgivits enligt äldre lag, skall i princip de äldre reglerna alltså jämt gälla, dock att adoptivbarnets underhållsskyldighet gentemot de naturliga föräldrarna upphör. I övergångsbestämmelsernas punkt 1 öppnas emellertid möjlighet för adoptanter i redan bestående adoptivförhållanden att efter ansökan vinna förklaring av rätten, att de nya reglerna skall i sin helhet gälla, oaktat adoptionen kommit till stånd enligt äldre lag. I sådant ansökningsärende skall bestämmelserna om antagande av adoptivbarn äga motsvarande tillämpning. Till följd härav skall regelmässigt samtycke inhämtas av barnets föräldrar. Enligt en till stadgandet fogad undantagsregel skall det dock icke vara erforderligt att höra föräldrarna, om det kan antagas att vid adoptionen var förutsatt, att adoptivbarnets föräldrar icke skulle ha kännedom om vem som adopterade barnet. Hörande av föräldrarna kan sålunda underlåtas vid de s. k. inblancoadoptionerna.

Såsom lagrådet i sitt yttrande framhållit kan det i ärenden om förklaring enligt punkt 1 i övergångsbestämmelserna ofta visa sig svårt att utreda, huruvida det vid adoptionens tillkomst varit förutsatt att föräldrarna skulle sakna kännedom om adoptantens identitet; svårigheterna härvidlag blir särskilt framträdande i de enligt erfarenheten icke sällsynta fall, då föräldrarna lämnat sitt medgivande till adoptionen in blanco men adoptantens namn sedermera tillskrivits av den barnavårdstjänsteman, som biträtt i adoptionsärendet. Med hänsyn till den förstärkta ställning i förhållande till adoptivbarnets föräldrar, som de nya reglerna erbjuder adoptanten, torde det kunna förväntas att åtskilliga adoptanter önskar begagna sig av möjligheten att erhålla förklaring att de nya bestämmelserna skall gälla för adoptivförhållandet. Detta önskemål måste anses legitimt och det är till följd härav angeläget att domstolarnas tillämpning av övergångsstadgandet icke kommer att motverka adoptanternas intresse. De förenämnda utredningssvårigheterna får sålunda i tillämpningen icke leda till att domstolarna regelmässigt inhämtar föräldrarnas samtycke. Såsom lagen utformats bör domstolarna i stället ha en ganska vidsträckt befogenhet att underlåta att höra föräldrarna. Har föräldrarna efter adoptionen icke haft någon kontakt med barnet och adoptivhemmet — varom domstolen i ärendet erhåller upplysning från adoptanten och, då barnet är under 18 år, barnavårdsnämnden — ger nämligen detta förhållande ett starkt stöd för antagandet, att det vid adoptionen var förutsatt att föräldrarna icke skulle ha kännedom om adoptantens identitet, och hörande av föräldrarna bör då underlåtas. Utskottet vill jämväl uttala sin anslutning till lagrådets uttalande, att adoptantens uppgifter om vad som avsetts vid adoptionen i regel får godtagas, därest annan utredning saknas. Tillämpas de föreslagna bestämmelserna i enlighet med vad sålunda anförts, synes det icke behöva befaras att adoptanter i någon nämnvärd utsträckning kommer att avhålla sig från att begära förklaring om tillämpning av de nya reglerna; å andra sidan torde de naturliga föräldrarnas rättsställning i förhållande till barnet icke komma att till följd av förklaringen undergå någon förändring som icke överensstämmer med vad föräldrarna vid adoptionen betraktat som en naturlig följd av att de samtyckte till densamma. Utskottet har sålunda icke någon erinran mot det föreslagna övergångsstadgandet.

Motionen

I motionen upptages vissa problem rörande de övergångsbestämmelser, genom vilka möjlighet öppnas till förvandling av äldre adoption till adoption enligt de nya reglerna.

Motionärerna anför, att avsikten vid tillkomsten av bestämmelserna uppenbarligen synes ha varit, att man endast vid inblancoadoptioner kan underlåta att inhämta de biologiska föräldrarnas samtycke. Av förarbetena till lagen framgår det emellertid, att man i de fall, då det uppstår svårigheter att utreda, huruvida inblancoadoptioner verkligen föreligger, skall godtaga adoptantens uppgifter härom. Det synes vara ett absolut villkor, att de biologiska föräldrarnas medgivande inhämtas, när det visserligen inte förelegat någon inblancoadoption men de biologiska föräldrarna icke haft någon kontakt med barnet efter adoptionen. Motionärerna anför vidare, att tillämpningen av övergångsbestämmelserna fört med sig betydande olägenheter, samt fortsätter:

Vid behandlingen av dylika ärenden synes domstolarna med stöd av förarbetena ha krävt medgivanden av de biologiska föräldrarna. I andra fall har man krävt utredning genom barnavårdsnämnderna om förhållandet mellan adoptivbarn och biologiska föräldrar under den tid adoptivförhållandet rått för att härigenom få utrett, om adoptionen kunnat betraktas som en inblancoadoption. I många fall har det varit svårt att anskaffa dylik utredning. Ofta har en barnavårdsnämnd förmedlat adoptionen medan adoptivbarnet senare varit bosatt inom en annan barnavårdsnämnds område. Om förhållandena i adoptantens hem varit gott, har någon kontakt icke förefunnits mellan adoptant och barnavårdsnämnd efter en inspektion i samband med adoptionen. Det framstår som uppenbart, att det i dylika fall varit svårt för barnavårdsnämnden att åstadkomma den begärda utredningen.

I andra fall har det blivit nödvändigt att kontakta de biologiska föräldrarna, som kanske under ett årtionde icke ägnat sitt barn en tanke, för att erhålla deras medgivande. Uteslutet är ej heller, att intresset för barnet kunnat vakna på nytt, sedan framställningen gjorts, och detta kan ha lett till komplikationer i förhållandet mellan adoptanten och adoptivbarnet.

I vissa fall synes adoptanten ha avstått från att begära en dylik förklaring, då han eller hon fått klart för sig, att man måste inhämta de biologiska föräldrarnas medgivande.

Det är ej tillfredsställande, att övergångsbestämmelserna ha en sådan utformning, att personer avskräckas från att utnyttja den möjlighet, som ändå finnes att få den nya lagstiftningen tillämpad även för äldre adoptioner.

De nu ifrågakvarande bestämmelserna böra därför göras till föremål för översyn, så att medgivande från de biologiska föräldrarna icke behöver inhämtas i de fall, då dessa under viss tid efter adoptionen ej sökt kontakt med barnet eller adoptivföräldrarna. Denna tidsfrist bör då lämpligen sättas till fem år. Det bör även i förarbetena betonas, att prövningen göres generös, så att ingen avskräckes av de krav, som ställas.

Då man får utgå ifrån, att de nu gällande bestämmelserna avskräckt adoptanter från att göra framställning om förklaring, bör också övergångstiden något utsträckas, så att de nya bestämmelserna hinna bli kända och därefter hinna utnyttjas av intresserade adoptanter.

Lämpligt vore att man utsträckte tiden till den 1 juli 1966, så att någon tidsnöd icke behöver uppkomma.

Under hänvisning till det anförda hemställer motionärerna, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att inom Kungl. Maj:ts kansli utarbetas förslag till lagstiftning i överensstämmelse med motionens syfte.

Yttranden

Utskottet har i den ordning § 46 riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttranden över motionen från *socialstyrelsen*. Därjämte har utskottet berett *Sveriges advokatsamfund*, *Föreningen Sveriges häradshövdingar*, *Föreningen Sveriges stadsdomare*, *Allmänna barnhuset* och *Svenska socialvårdsförbundet* tillfälle att yttra sig.

Remissinstanserna har i allmänhet tillstyrkt motionen. Motsatt ståndpunkt intages av häradshövdingeföreningen.

Direktionen för allmänna barnhuset tillstyrker livligt en ändring av lagstiftningen i motionens syfte. Till stöd härför åberopas bl. a. vad som anförts i avgivna utlåtanden från de i tjänsten äldre barnavårdsombuden ute i länen rörande deras praktiska erfarenheter av gällande lagbestämmelser. Ur dessa utlåtanden återgives följande.

Barnavårdsombudet i Kopparbergs län, Signe Sigerstam:

»Bestämmelsen om att de biologiska föräldrarna skall höras i de fall inblankosamtycke ej föreligger har medfört synnerligen tragiska konsekvenser och åsamkat berörda parter onödigt lidande. Det har visat sig, att domstolarna handlägger dessa ärenden olika. En del fordrar absolut, att föräldrarna skall tillfrågas, trots att dessa ej haft vetskap om barnets vistelseort eller haft någon kontakt med det.

När barnavårdsnämnden uppsökt de biologiska föräldrarna för att få deras samtycke, har det i många fall medfört en fullständig chock för dem, särskilt för den kvinnliga parten. I ett fall har moderns intresse för barnet vaknat, så att hon fordrar få rapport då och då genom vederbörande barnavårdsnämnd hur barnet har det. En del mödrar har blivit fullständigt nedbrutna. En av dem har sagt, att hon vet ej hur hon skulle kommit över detta, om hon ej haft en förstående man. Denne var ej fader till barnet ifråga. Hon kom att lida av sömnrubbingar, och det dröjde länge, innan hon kom i psykisk balans igen. De biologiska föräldrarna anser, att de fått en påminnelse om en händelse i deras liv som de helst ville glömma. De flesta har ej förstått, varför de blivit hörda i denna sak.

Det har också visat sig, att i många fall har det ej gått att få tag i föräldrarna, varför ansökan av den anledningen ej kunnat ingivas till häradsrätten.

Det är också känt, att en del adoptanter ej vill inge ansökan till domstolen, då de fått höra, att barnets naturliga föräldrar måste ge sitt samtycke. Personligen känner jag ett par makar, som visserligen gjort i ordning ansökan redan hösten 1959, men de har ej kommit sig för att inlämna den till rätten, då de varit ängsliga för vilka konsekvenser det skulle föra med sig. De anser, att 'det varit så lugnt och skönt hittills'.

Det har framkommit, att en del funktionärer, som medverkat vid samtyckesförklaringen, varit så oförståndiga att låta föräldrarna underteckna blanketten inblanko och därefter skrivit dit de blivande adoptanternas namn efteråt. Detta har gjort, tror jag, att det i så stor utsträckning blivit onödigt många komplicerade ansökningar.»

Barnavårdsombudet i Jönköpings län, Alice Bjenning:

»Eftersom möjlighet har funnits till att ansöka om tillämpning av nya stadgan på äldre adoptivförhållande, har socialarbetarna ansett det vara deras plikt att upplysa adoptivföräldrarna därom. Som regel är adoptivföräldrar angelägna om att så långt som möjligt ordna det på bästa sätt för sina barn. Det har medfört en mångfald ansökningar om ändring. För barnet i fråga har dessa ändringar kanske enbart varit till nytta, men om vår omtanke om medmänniskan utsträcker sig till alla parter, ställer jag mig mycket frågande till fördelarna. Den biologiska modern har fött sitt bortadopterade barn som obemärkt. Hon har gått in för att glömma det. Senare har kanske både modern och fadern ingått äktenskap på var sitt håll. Då de ej haft någon kontakt med barnet, är det möjligt, att de aldrig för andra parten berättat om sitt föräktenskapliga barn. När sedan kontakt skall tagas med de biologiska föräldrarna, är det svårt att nå ena parten i äktenskapet utan att det märks av andra parten, även om socialarbetaren iakttagit all tänkbar diskretion. I fall där ett senare ingånget äktenskap förblivit barnlöst, kan påminnelsen om det bortadopterade barnet bliva en tung börda. Nyligen hade jag ett ärende, där den biologiska modern ingått äktenskap och visserligen fått ett barn, men detta var gravt utvecklingsstört. Det var oerhört pinsamt att behöva påminna modern om det bortadopterade friska barnet. Mödrar till utvecklingsstörda barn bär ej sällan på omotiverade skuld känslor och kanhända var de i detta fallet inriktade på det bortlämnade barnet. Jag upplever det hela som om vi rev av ruvorna av gamla sår, så att de börjar blöda igen.

Då jag kommit i kontakt med adoptivföräldrar, som sökt ändring av äldre adoptivförhållande till att gälla efter nya stadgan, har även åtskilliga andra problem dykt upp. Det är tydligen fortfarande vanligt, att adoptivföräldrar underlåter att berätta om adoptivförhållandet för sina barn. Ibland har jag varit tvungen att komma på besök, när barnen är i skolan eller om de skulle vara hemma vid besöket, har jag tvingats finna på anledning till mitt ärende. Likaså kräves det samtycke från barnet, då detta fyllt 12 år. Även om barnet är underrättat om adoptivförhållandet, kan det vara svårt att i puberteten taga ställning i denna känsliga fråga.»

Barnavårdsombudet i Malmöhus län, Kajsa Träpja:

»I de enstaka fall jag kommit i kontakt med beträffande dessa adoptionsbestämmelser har varit vid s. k. inblancoadoptioner. Därför har jag kontaktat några socialassistenter och förtroendemän. Ett par av dem har uppgivit, att i de fall där domstolarna ansett, att de biologiska föräldrarna skall kontaktas, har det alltid uppstått problem, hur försiktigt man än gått till väga. En moder hade bl. a. yttrat: 'Detta har jag försökt att glömma

och nu kommer ni och river upp gamla sår.' Vid något tillfälle hade det lett till komplikationer mellan adoptant och adoptivbarn.

För min del tror jag, att det skulle finnas flera adoptanter, som skulle utnyttja de möjligheter, som finns i den nya lagstiftningen, om inte de biologiska föräldrarna behövde kontaktas.»

Barnavårdsombudet i Värmlands län Linnéa Winqvist:

»Flera adoptivföräldrar har förklarat att de föredrar att avstå från att ansöka om tillämpning av de nya bestämmelserna, om de biologiska föräldrarna måste höras. I varje fall har de ställt frågan på framtiden. Alla har känt stark olust inför tanken på att de biologiska föräldrarna skulle vidtalas och känt oro inför ev. följder därav.

Barnavårdsnämnderna synas ha gått fram med den största försiktighet vid sökandet av de biologiska föräldrarna. Dessa har visat stor förvåning över ärendet, då de levat i den föreställningen att de redan var i alla avseenden skilda från barnen. Barnavårdsnämnderna anser att dessa kontakter, som de måst ta, har förlöpt relativt smärtfritt. En rådhusrätt har själv ombesörjt kontakten med de biologiska föräldrarna genom att tillskriva dem. Man kan befara att detta medfört konsekvenser för familjerna i de fall barnets existens varit okänd för den andra av makarna. Det har inte konstaterats att några av de biologiska föräldrarna hittills sökt upp sina bortadopterade barn med anledning av att de hörts i adoptionsfrågan.

De adoptivbarn, som placerats av barnavårdsombudet under åtminstone de sista 10—12 åren har med få undantag varit inblancoadoptioner.

Det synes vara väl motiverat med en ändring av bestämmelserna i enlighet med motionärernas förslag. De olägenheter, som nuvarande bestämmelser medför, oron hos såväl biologiska föräldrar som adoptivföräldrar samt det förhållandet att en del barn hindras att komma i åtnjutande av den förbättrade ställning den nya lagen ger dem, torde få tillmätas större betydelse än ev. fördelar.»

Socialstyrelsen förklarar i sitt tillstyrkande yttrande, att en lagändring sådan som den av motionärerna föreslagna icke borde vara behövlig med hänsyn till vad utskottet uttalat 1958. Styrelsen har emellertid vid flera tillfällen av personer verksamma inom den sociala barnvården upplysts om fall, där undantagsbestämmelsen enligt deras mening ej tillämpats i enlighet med utskottets uttalande. Det är olyckligt, om en restriktiv tolkning av undantagsbestämmelsen skulle hindra, att den nya lagstiftningen blir tillämplig på äldre adoptioner, eller medföra obehag för alla berörda parter, därigenom att föräldrarna till ett för länge sedan bortadopterat barn påminns om dess existens och får vetskap om var det befinner sig. Den bristande enhetligheten i tolkningen av undantagsbestämmelsen synes i och för sig medföra irritation. Det är därför önskvärt, att övergångsbestämmelserna ges en sådan utformning, att de nämnda olägenheterna kan undvikas och en någorlunda enhetlig rättspraxis kan erhållas.

Enligt *socialvårdsförbundet* synes motionärernas förslag stå i nära överensstämmelse med de tankegångar, som gjordes gällande vid förarbetena till ifrågavarande övergångsbestämmelser. Förbundet tillstyrker därför motionen.

Advokatsamfundet erinrar om att 1959 års lagstiftning i själva verket innebar ett lagfästande av vad som sedan länge i det allmänna rättsmedvetandet ansetts självklart. Det var följaktligen naturligt, att man genom övergångsbestämmelser möjliggjorde för adoptanter, som adopterat sina barn före den 1 juli 1959, att genom särskild ansökan få de ny reglerna tillämpliga på sådana äldre adoptioner. Det är därför beklagligt, att ett anslutande till den nya lagen i åtskilliga fall förhindrats genom den restriktiva tolkning, som domstolarna givit gällande bestämmelser.

Domstolarna har ansett sig kunna avstå från de biologiska föräldrarnas samtycke endast när det bestämt kunnat bevisas att det rört sig om verkliga s. k. inblancoadoptioner. Det förekommer emellertid många mellanformer, där det varit omöjligt att prestera tillräcklig utredning. Det kan t. ex. gälla fall, där de biologiska föräldrarna visserligen känt till adoptanternas namn men någon kontakt efter adoptionens genomförande aldrig förekommit mellan dem och adoptanten eller adoptivbarnet, eller fall, där adoptanternas namn visserligen finns ifyllt i det medgivande, som finns intaget i rättsens handlingar, men detta skett efter det att medgivandet undertecknats. I alla sådana fall har domstolarna ansett sig nödsakade att kräva de biologiska föräldrarnas samtycke.

Samfundet har såväl genom adoptionsbyrån i Stockholm som genom förmyndarkammaren vid Stockholms rådhusrätt och styrelsen för Allmänna Barnhuset i Stockholm fått bekräftat att kravet på nytt samtycke från de biologiska föräldrarna kommit åtskilliga adoptanter att avstå ifrån att inge eller att återkalla redan ingivna ansökningar om överförande av äldre adoptioner till nya lagen. Motivet härtill har varit fruktan för vad en förnyad kontakt med de biologiska föräldrarna skulle kunna medföra för alla inblandade parter.

I åtskilliga fall har det rent faktiskt varit oerhört svårt att spåra de biologiska föräldrarnas nuvarande adress.

Även *stadsdomareföreningen* vitsordar i stort riktigheten av vad som i motionen anförts angående de olägenheter, som tillämpningen av övergångsbestämmelserna medfört. Föreningen finner till följd härav starka skäl tala för en lagändring. Föreningen anser det dock tveksamt, hurvida den av motionärerna anvisade utvägen i realiteten skulle medföra någon nämnvärd förbättring. Man får då problemet, hur det skall styrkas, att de biologiska föräldrarna under viss tid efter adoptionen ej sökt kontakt med barnet eller adoptivföräldrarna. Föreningen fortsätter:

Det hade måhända förenklat problemet, om övergångsbestämmelserna redan från början utformats så, att de nya reglerna efter viss tid skulle äga tillämpning även på äldre adoptionsförhållanden, om de biologiska föräldrarna ej inom denna tid hos barnavårdsnämnd eller pastorsämbete anmält sin önskan att de äldre reglerna skulle fortfara att gälla. Styrelsen har emellertid icke närmare trängt in i hur problemet nu bör lösas utan inskränker sig till att tillstyrka bifall till motionen, som utmynnar i en hemställan att förslag till lagstiftning måtte utarbetas i överensstämmelse med motionens syfte.

Jämväl *häradsförbundet* framhåller, att det visat sig föreligga vissa svårigheter vid tillämpningen av gällande regler. Föreningen vill emellertid ifrågasätta, om icke svårigheterna väsentligen kan undvikas, om vad utskottet uttalat noga beaktas vid bestämmelsernas tillämpning.

Därest domstolen — i sådana fall, där det med hänsyn till avfattningen av föräldrarnas vid den ursprungliga adoptionen lämnade skriftliga medgivande ej direkt framgår att fråga är om inblankooption men icke heller på grund av särskilda omständigheter framgår att föräldrarna i samband med adoptionen erhållit kännedom om adoptantens identitet — anser sig kunna åtnöjas med allenast en förklaring från adoptanten att någon förbindelse efter adoptionens genomförande ej upprätthållits mellan adoptivbarnet och föräldrarna samt att det vid adoptionen var förutsatt att föräldrarna ej skulle ha kännedom om adoptantens identitet, skulle en mera ingående utredning härmed kunna undvikas. Enligt föreningens mening lämna förarbetena till lagen ett gott stöd åt domstolarna att i dylika fall underlåta att höra föräldrarna. Vid en tillämpning av lagen i den anda som av utskottet rekommenderats synes ej erforderligt med någon lagändring.

Det ovan sagda — som närmast tagit sikte på vilket mått av bevisning som bör fordras för ett antagande att fråga är om inblankooption — har ej avseende å de fall, där det ostridigt ej är fråga om inblankooption. För sådana situationer är kravet på att föräldrarna skola höras över ansökan om förvandling av svag adoption till stark adoption ovillkorligt. En lagändring i enlighet med motionen skulle medföra att domstol under vissa förutsättningar jämväl i de sist åsyftade fallen kunde underlåta att höra föräldrarna. Med hänsyn till de ingående överväganden som torde ligga till grund för lagstiftningens utformning i här förevarande hänseende och då några nya omständigheter icke synas ha tillkommit som härvidlag böra föranleda till en annan bedömning, anser föreningen för sin del anledning icke föreligga att nu företaga någon lagändring, varigenom adoptioner som icke i realiteten äro att anse såsom inblankooptioner under vissa villkor bliva att jämställa med sådana adoptioner.

Omvandling av äldre svag adoption till ny stark adoption torde å vissa håll ha sökts allenast i begränsad omfattning. Då detta förhållande delvis kan tänkas ha sin grund i de svårigheter som från bevissynpunkt kunna antagas ha förelegat såvitt avser inblankooptionerna, finner föreningen — även om det såsom i förarbetena framhållits icke bör under någon längre tid hållas svävande huruvida ett adoptionsförhållande definitivt skall komma att tillhöra den äldre eller den nya typen — starka skäl tala för en förlängning av tidsfristen i enlighet med vad motionärerna föreslagit. Än viktigare synes dock vara att genom intensifierad upplysning på området de ifrågavarande möjligheterna att omvandla ett adoptionsförhållande bringas till mera allmän kännedom.

Justitiekanslern har i en till domstolarna den 30 december 1961 utsänd promemoria ansett sig böra understryka vikten av att noggrannhet iakttages vid prövning av ansökningar om adoptionsförklaringar, så att utom annat nödig utredning på lämpligt sätt — exempelvis genom studium av handlingarna i det tidigare adoptionsärendet — förebringas för bedömande av frågan, huruvida adoptivbarnets biologiska föräldrar skola höras. Dessa rekommendationer stå givetvis ej i motsättning till de av utskottet förordade ganska liberala bedömningsgrunderna. Då domstolarna möjligen

icke alltid vid tillämpningen av övergångsbestämmelserna till de nya adoptionsreglerna uppmärksammat vad utskottet uttalat kan ifrågasättas om ej Kungl. Maj:t borde genom cirkulär till domstolarna bringa vad sålunda förekommit i erinran.

Advokatsamfundet har i sitt yttrande till behandling upptagit jämväl gällande krav på samtycke av omyndigt adoptivbarn (jämför ovan citerade uttalande av barnavårdsombudet i Jönköpings län). Samfundet anför:

Genom att alla bestämmelser, som gäller beviljande av adoptioner, även skall tillämpas på överförandet av gamla adoptioner till de nya reglerna, skall samtycke till överföringen lämnas av barn mellan 12 och 16 år, om icke särskilda skäl talar emot detta, och undantagslöst av barn över 16 år. Kravet är helt naturligt, om barnet hunnit bli 12 år eller mera innan adoptionen överhuvudtaget blivit aktuell, då barnet naturligtvis bör yttra sig i en så viktig personlig fråga som adoptionen utgör. Enligt styrelsens uppfattning borde däremot ett samtycke från barnets sida icke vara erforderligt, när det endast gäller överföring till den nya lagen. Adoptionen är i dessa fall redan genomförd, och det kan i många fall vara ytterst ömtåligt för adoptanten att med barn i uppväxtåldern beröra de rättsliga band som enligt äldre regler alltjämt består mellan barnet och dess biologiska föräldrar, som barnet kanske aldrig ägnat en tanke. Styrelsen anser därför att kravet på samtycke av adoptivbarnet till överföring bör slopas i vad det gäller omyndigt adoptivbarn.

Advokatsamfundet hemställer, att blivande lagförslag i anledning av motionen även måtte innefatta den ändring, som styrelsen föreslagit beträffande omyndigt barns samtycke.

Utskottet

Adoptionsinstitutet har varit införlivat med svensk lagstiftning alltsedan den 1 januari 1918, då 1917 års lag om adoption trädde i kraft. De med denna lag antagna bestämmelserna har i stort sett gällt oförändrade intill den 1 juli 1959, då ärvdabalken den 12 december 1958 och lag samma dag om ändring i föräldrabalken trädde i kraft. 1958 års lagstiftning innebar betydelsefulla ändringar rörande adoptivbarnens ställning i arvs- och familjerättsligt hänseende. Adoptivbarnets rättsliga anknytning till adoptanten och hans släkt förstärktes, och i motsvarande mån uttunnades de rättsliga relationerna mellan barnet och dess naturliga släktingar. Enligt särskilda övergångsbestämmelser gäller, att beträffande adoptioner, vartill tillstånd givits enligt äldre lag, äldre rätt alltjämt skall gälla. Genom föreskrifter i första punkten av övergångsbestämmelserna till ändringarna i föräldrabalken har emellertid möjlighet öppnats för adoptant att efter ansökan vinna förklaring av rätten, att de nya reglerna i föräldrabalken skall i sin helhet gälla, oaktat adoptionen kommit till stånd enligt äldre lag. Om

sådan förklaring meddelas, kommer på grund av stadgande i ärvdabalkens promulgationslag jämväl de nya arvsreglerna att bli tillämpliga å adoptionen.

Ansökan som nu sagts måste göras sist inom fem år från den 1 juli 1959. I fråga om ansökningen och dess behandling gäller i tillämpliga delar bestämmelserna om antagande av adoptivbarn. Den allmänna regeln att samtycke av föräldrarna erfordras vid adoption av barn, som ej fyllt 21 år, blir dock ej aktuell, då enligt 4 kap. 5 § förädrabalken samtycke ej är erforderligt från den, som ej har del i vårdnaden. Såsom framgår av 20 kap. 6 § samma balk skall dock föräldrar, vilkas samtycke ej erfordras, höras där så kan ske. Enligt ett särskilt undantagsstadgande i övergångsbestämmelserna till ändringarna i förädrabalken är det emellertid icke erforderligt att vid ansökan om ovannämnda förklaring höra föräldrarna, om det kan antagas, att vid adoptionen var förutsatt, att adoptivbarnets föräldrar icke skulle ha kännedom om vem som adopterade barnet.

Motionärerna anför, att domstolarna i många fall givit undantagsstadgandet en restriktiv tolkning. På grund härav har tillämpningen av övergångsbestämmelserna under den tid som gått sedan den 1 juli 1959 fört med sig betydande svårigheter. De ifrågavarande bestämmelserna bör därför göras till föremål för översyn, så att medgivande från de biologiska föräldrarna icke behöver inhämtas i de fall, då dessa under viss tid — förslagsvis fem år — efter adoptionen ej sökt kontakt med barnet eller adoptivföräldrarna. Därvid bör i förarbetena betonas, att prövningen göres generös, så att ingen avskräckes av de krav, som ställes. Enligt motionärerna får man utgå från att de nu gällande bestämmelserna avskräckt adoptanter från att göra framställning om förklaring. Därför bör övergångsbestämmelserna något utsträckas, så att de nya bestämmelserna hinner bli kända och därefter hinna utnyttjas av intresserade adoptanter. Lämpligt vore att man utsträckte tiden till den 1 juli 1966, så att någon tidsnöd icke behöver uppkomma.

Vid remissbehandlingen av motionen har från olika håll bekräftats vad motionärerna uppgivit därom, att övergångsbestämmelserna medfört olägenheter i skilda hänseenden. Såvitt utskottet kunnat finna, har remissinstanserna liksom motionärerna därvid främst åsyftat sådana adoptionsförhållanden, som förelegat, då barnet fötts utom äktenskap. För dessa fall torde den äldre lagens regler om viss ekonomisk samhörighet mellan barnet och dess naturliga släktingar vid arv och i andra situationer ofta ej ha någon praktisk betydelse. I andra situationer kan emellertid dessa bestämmelser vara av stor vikt såväl för adoptivbarnet som för dess naturliga släktingar. Som exempel härå kan nämnas, att adoptionen gällt barn i äktenskap efter det att föräldrarnas äktenskap upplösts eller föräldrarna avlidit. Det är antagligt, att övergångsbestämmelserna till 1958 års lagstift-

ning utformats med tanke främst på dylika adoptionsfall. Såvitt gäller dessa har emellertid icke framkommit några skäl för en ändring av reglerna.

Enligt utskottets uppfattning föreligger det ej heller anledning att nu överväga en ändring av övergångsbestämmelserna såvitt gäller de av motionärerna närmast åsyftade adoptionsfallen. De svårigheter, som motionärerna påtalat, torde nämligen till väsentlig del kunna undvikas, om domstolarna och barnavårdsmyndigheterna vid den praktiska tillämpningen handlar i överensstämmelse med utskottets ovan återgivna uttalande vid behandlingen av 1958 års lagstiftning. Under den hittills förflutna tiden torde emellertid reglerna ha givits en alltför snäv tolkning. Utskottet har därför övervägt, om icke berörda myndigheter borde närmare informeras om innebörden av 1958 års lagstiftning. Utskottet har dock icke för närvarande velat påkalla någon sådan åtgärd. Redan den företagna remissbehandlingen torde nämligen ha varit ägnad att bidra till kännedom om den generösa tolkning förevarande regler skall givas. Vidare är det för utskottet känt, att häradshövdingeföreningen ämnar giva närmare information i frågan till sina medlemmar. Det kan därför antagas, att praxis i den mån den hittills avvikit från intentionerna vid 1958 års lagstiftning kommer att ändras i överensstämmelse med motionärernas syfte. Skulle detta antagande visa sig icke vara riktigt, föreligger enligt utskottets mening skäl för att frågan prövas på nytt före utgången av nu löpande 5-årsfrist.

Under hänvisning till det anförda får utskottet hemställa,
att förevarande motion, II: 52, icke måtte föranleda någon
riksdagens åtgärd.

Stockholm den 22 mars 1962

På första lagutskottets vägnar:

EMIL AHLKVIST

Vid detta ärendes behandling har närvarit

från första kammaren: herrar Ahlkvist, Nyström, Erik Svedberg, Arvidson, Alexanderson och Svanström*;

från andra kammaren: herr Landgren, fru Johansson, fru Boman, herrar Ekström i Björkvik*, Gustafsson i Borås, Keijer, Larsson i Norderön* och Martinsson.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.